

Charakteristika obecné řečtiny (helénistické koiné)

- iónské elementy:

iónské -ss- místo attického -tt- (qa, lassa)

iónské -rs- místo attického -rr- (qa, rsei)

- v morfologii / syntaxi tendence zjednodušovat, zesilovat:

vlastní jména jsou bez důvodu uváděna se členem (o` vIhsou/j (h` Maria, m)

mizí duál

mizí slovesná adjektiva na -te, oj

záliba ve složeninách (avpokaqista, nw(sunantilamba, nomai)

místo prostého pádu se užívá opisů s předl. (kupř. dat. posilován předl. evn)

předl. avmfi. ustupuje

su, n ustupuje ve prospěch meta,

evk ustupuje ve prospěch avpo,

dia. to. ustupuje ve prospěch pro. j to, (kauzální)

evn + dat. ustupuje ve prospěch eivj + ak.

mezi spojkami se upřednostňuje i [na a w[ste

finální o [pwj ustupuje

vedlejší věty s i [na stojí často na místo infinitivních vazeb

mizí optativ, jehož funkci přejal konj. a fut. (nadále se užívá pouze ve frazeologických spojeních typu mh. ge, noito)

slovesa na -mi přechází ke slovesům pravidelným na -w (dei, knumi Ě deiknu, w)

silný aorist se objevuje se slabými koncovkami (ei=pon Ě ei=pa)

nepřavidelné tvary oi=sqa a i; smen jsou nahrazovány tvary oi=daj a oi; damen

pasívní tvary přebírají funkci mediálních tvarů, a získávají tak zvrtný nebo intr. význam (hvge, rqh)

význam perfekta a aoristu se zaměňuje

- nejvýraznější sémantické posuny ve slovní zásobě:

lale, w – mluvit (neutrálně; v klas. řečtině plácat, breptat)

u`pa, gw – jít, odejít

peripate, w – chodit, cestovat (přen. žít)

fqa, nw – přijít, dostat se, dospět (v klas. řečtině jen předejít)

avnakli, nomai (avnapi, ptw – lehnout si / usednout ke stolu

avnahei/mai – být u stolu / na hostině

qe, lw – chtít (místo bou, lomai)

evrwta, w – prosit (v klas. řečtině ptát se)

goggu, zw (goggusmo, j – reptat, reptání

makroqume, w (makroqumi, a – být shovívavý, trpělivý

euvdoke, w (euvdoki, a – mít zálibu, být spokojený; záliba

parakale, w – utěšovat

euvcariste, w (euvcaristi, a – děkovat, díkůvzdání (v NZ označení shromáždění křesťanů)

corta, zw – nasytit (v klas. řečtině jen o zvířatech)
sw/ma – otrok
avmpelw, n – vinice
kora, sion – děvečka
w-de – zde (v klas. řečtině tak, sem)

ble, pw místo o`ra, w
avgapa, w (avga, ph) místo file, w(fili, a

synonymně se používá o[e[teroj a o` a;lloj(auvto.j o` a ou-toj
o` (poi/oj a ti, j

- stoupá počet cizích slov a vazeb přejatých z cizího jazyka, kupř.:

su. o; yh| (z latinského *videris*)
a; fej i; dwmen – použití a; fej ke zdůraznění vybízacího konj.
ei; tij se používá i v jiném než podmínkovém významu, př. avpo, doj ei; ti
ovfei, leij
... dále viz kapitola „Neřecké elementy v nz řečtině“

- nejvýznamnější syntakticko-stylistickou změnou je ubývání participií ve prospěch parataxe (především spojka kai.)

Neřecké elementy v novozákonní řečtině

A) Latinismy

- termíny přejaté z terminologie právní, vojenské a obchodní
- v NZ je jich 27, přičemž ani jeden z nich není v LXX (tzn. do novozákonního textu se dostaly z lidové mluvené koiné palestinské oblasti v 1. stol.)

kolwni, a (colonia)
kenturi, wn (centurio)
koustwdi, a (custodia)
legiw, n (legio)
mo, dioj (modius)
membra, nh (membrana)
dhna, rion (denarius)
avssa, rion (as)
kodra, nthj (quadrans)
kh/nsoj (census)
ti, tloj (titulus)
frage, llw(frage, llion (flagello, flagellum)

B) Semitismy

I. septuagintismy (tj. takové jazykové jevy, které lze odvodit z doslovného řeckého překladu SZ; takových najdeme v nz řečtině většinu)

- obecné semitismy:

subst. a; nqrwpoj se používá ve významu „někdo“ (tij)

nadbytečné používání participií evlqw, n(labw, n(avnasta, j(avpokriqei, j (kupř. avnasta. j evxh/lqen(avpokriqei, j ei=pen)

figura etymologica (kupř. evfobh, qhsan fo, bon me, gan(cara/| cai, rei)

figura synonymica (kupř. kakh/| no, sw| hvsqe, nhsen)

opisné formy imperfekta (h=n dida, skwn místo klas. evdi, dasken) – Mk 19x; Mt 5x;

Lk+Sk 57x; Jn 9x; Pavel sporadicky

tzv. *passivum divinum* – sloveso v pasivním tvaru, jehož subjektem je myšlen Bůh

(teologická, nikoli gramatická kategorie zavedená do nz vědy J. Jeremiasem)

- důležité termíny z náboženské oblasti, u nichž dochází v LXX, a tím i v NZ, ke specifickému významovému posunu (zúžení) oproti klasické řečtině:

do, xa – sláva (dobrá pověst), mínění / nádhera, lesk, sláva Hospodinova (srv. Ez 10,1-22; 43,1-7), sláva Ježíše Krista (Žd 1,1-4) a účast věřícího na ní (2K 4,3-6; Ř 8,11-21; Ef 1,11-19)

diaqh, kh – závěť / smlouva

grammateu, j – písař / znalec Písma

paideu, ein(paidei, a – vychovávat, výchova / kárat, napravovat, kárání

a`marta, nw(a`marti, a – zmýlit se, chybovat, omyl, chyba / hřešit, hřích

a; ggeloj – posel / posel, anděl

dia, boloj – pomlouvač / Satan, ďábel

ptwco, j – žebrák / chudý

tapeino, j – ubohý, chudý / pokorný

ska, ndalon – past, nástraha / příčina pádu, odpadnutí od víry

ya, llw(yalmo, j – brnkat, hra na strunný nástroj / zpívat chvalozpěv, žalm

evxomologei/ sqai – přiznávat se / chválit, děkovat

te, rata kai. shmei/a – předzvěst, znamení / zázračné činy a znamení

r`h/ma – slovo / slovo, věc

grafh, – psaní, spis (jakýkoli) / Písmo, výrok (citát) Písma

ca, rij – půvab, přízeň / milost

yuch, - duše / duše, život

ovfei, lw(ovfei, lhma(ovfeile, thj – dlužím, dluh, dlužník ve významu hřeším, hřích, hříšník (v koiné ani v LXX v tomto významu není doloženo)

- slova zavedená do řečtiny Septuagintou:

subst. avga, ph v předkřesťanské éře není doloženo; prvně se objevuje až v LXX; v NZ specifický význam - zdůraznění bezvýhradnosti lásky (srv. kupř. 2K 12,31-14,1; Ř 5,8; Lk 11,42; Mt 5,44; Lk 6,35; k podmíněnosti lidské lásky Boží láskou srv. 1J 4,7-21)

subst. *peirasmo, j* (*evlehmosu, nh* a *avkrobusti, a* doložena jen v LXX a židovsko-křesťanských textech

- klíčové pojmy novozákonní teologie, jejichž význam v NZ je na LXX závislý:

sa, rx (*sarkiko, j* – tělo; to, co je pomíjivé
eivrh, nh – pokoj, plnost, spása
avlh, qeia – pravda; to, co je správné – důležitý teologický pojem v rámci janovského dualismu (srv. slovní spojení „já jsem pravda“, „činit pravdu“)
kardi, a – srdce (jako místo porozumění, vzhledu, ducha, tj. toho, co klasická řečtina vyjadřuje slovy *nou/ j* (*dia, noia* (*gnw, mh* – srv. Mk 6,52; 8,17; Ř 1,21 a 28; Flp 4,7); opakem slovního spojení „chápavé srdce“ je srdce „zatvrzelé“ (*kardi, a pepwrwme, nh* (*sklhrokardi, a* – neologismus v LXX – srv. Ex 7; J 12,40; Ef 4,18)
spla, gcna – vnitřnosti, přen. srdce (jako místo náklonnosti, soucitu, milosrdenství, tj. mimo jiné toho, co klasická řečtina vyjadřuje slovem *kardi, a*, hebr. slovem *rachamim* – srv. 2K 12; Plm 20)
meta, noia (*metanoie/ n* – změna smýšlení (LXX i nz řečtina zůstává u klasického významu, zatímco hebrejské *šuv* (obrat, obrácení jako začátek nového života) překládá řeckým slovem *evpistre, fesqai*)
profh, thj – prorok
evklhsi, a – společenství, církve
pa, roikoj (*paroiki, a* – cizinec bez občanského práva; exil
evpiske, ptomai (*evpiskoph, -* navštívit, milostivě shlédnout, návštěva
a`martwlo, j – hříšník
peira, zein (*peirasmo, j* – pokoušet, pokušení
dikaiou/ n (*dikaios, nh* – ospravedlnit, spravedlnost (důležitý pojem pavlovské teologie – srv. Gal 2,15nn.; Ř 3; 2K 5,14-21)
klhronomei/ n (*klhronomi, a* – zdědit, dědictví (eschatologicky, o Božím království, apod.)
e; qnh – nežidovské národy, pohané x židovský národ: *lao, j*
ei; dwla – pohanští bůžkové

- typická slovní spojení přejatá do nz řečtiny ze LXX:

kai. evge, neto – a stalo se...
evn evkei, naij tai/ j h`me, raij – v oněch dnech
evn tai/ j h`me, raij tino, j – za dnů ... (krále Heroda)
kai. ivdou, - a hle (převážně ve vyprávění)
avpokriqei, j ei=pen (popř. *avpekri, qh kai. ei=pen* (*avpekri, qh le, gwn* (etc.) – odpověděl / řekl (prosté uvození přímé řeči)
ca, rin eu`ri, skein para, tini – nalézt milost u ... (Boha)
pro, swpon pro. j pro, swpon – tváří v tvář
pro. prosw, pou – před tváří
evnw, pion – před tváří
dia. ceiro, j – rukou ... (skrže někoho)
a; rton evsqi, ein – jíst chléb, stolovat, jíst
evk koili, aj mhtro, j – od lůna matky (tj. od počátku života)
pa/ sa sa, rx – každé tělo (tj. všichni lidé)

ta. peteina. tou/ ouvranou/ – ptáci nebes
oi=koj vIIsrah,l – dům Izrael (= Izrael)
evxanista,nai spe,rma tini, – zanechat potomstvo
o` ui`o.j tou/ avnqrw,pou – syn člověka (označení, které pro svou osobu používal sám Ježíš)
mi, a místo prw, th (scil. h`me, ra) – k označení prvního dne v týdnu (kupř. mi, a tw/n sabba, tw n prvního dne po sobotě)
ti, evmoi. kai. soi* – formulace vyjadřující nespokojenost, odmítnutí,... (J 2,4; Mt 8,29; Mk 1,24; 5,7; Lk 4,34; 8,28; LXX: Sd 11,12; 2Sam 16,10; 19,23; 2Kr 3,13; ale také Epiktétos: II,19,16.19)

II. hebraismy v užším smyslu (tj. zvláštnosti přejaté z hebrejštiny, které nelze doložit jako překladatelské zvláštnosti LXX; vyskytují se zřídka)

- doslovný přepis hebrejských slov (používá už LXX):

amhn
allhlouia
ouai

III. arameismy (tj. zvláštnosti přejaté z aramejštiny, které nelze vysvětlit jako A ani jako B)

- doslovný přepis aramejských slov:

abba
effaqa
mamwnaj
pasca
geenna
maranaqa
vIerousalh, m (místo v helénistické koiné běžného `Ieroso, luma)

Zpracováno podle:

M. Reiser, *Sprache und literarische Formen des Neuen Testaments*, Paderborn 2001, str. 1-49.